

„Cuore, amici” (Kőrösi Zoltán: *Milyen egy női mell?*)

Kőrösi Zoltán legújabb regénye, a *Milyen egy női mell?*, szervesen illeszkedik eddigi köteteinek sorába, hiszen sok szálal kötődik a korábban megjelent nyolc könyv (ezeken kívül napvilágot látott még a *Felrombolás* című, írókkal készült interjúkat tartalmazó kiadvány) legfontosabb témáihoz, alapvető szerkesztési, poétikai eljárásaihoz. Az első novelláskötet, *A testtől való szabadulás útja* címével például egyértelműen párhuzamba állítható az új regény hátsó borítójára kitett, s így az értelmezés szempontjából mindenképpen hangsúlyos idézet („*Az lenne jó, ha nem kellene test a szerelmemhez?*”), de az *Orrocskák* műfajmegjelölése (nagy-budapesti-szerelmes-regény) is tartalmazza azokat az alapvető meghatározásokat, melyek a *Milyen egy női mell?* esetében is releváns megközelítési módok lehetnek. A legutóbbi két kötet (*Téliadó; Budapest, nőváros*) esetében pedig a kapcsolat olyannyira szoros, hogy terjedelmes bekezdések, történetek vándorolnak át belőlük a legújabb regény szövegébe. Ez a mostani könyv tehát egyfajta szintézisként is felfogható, mint az eddigi korpusz problémáinak összefoglalása, legfontosabb történeteinek újírása, illetve új kontextusba helyezése. A történetcsírák és motívumok ilyen jellegű megsokszorozása, későbbi kötetekbe való beépítése már korábban is alapvető eljárása volt a Kőrösi-prózának, mint ahogy a rövid fragmentumokból, kisebb elbeszélésekből összeállított nagyobb szövegegység létrehozása is jellemző technikának tekinthető.

Ez a mostani, magát egyértelműen regényként definiáló szöveg sem egyetlen átfogó, hanem több kisebb narratívát vázol fel. Ezek a történetek azonban szorosan összefonódnak, egymással kapcsolatban állnak. Az egymás mellett, időben és térben némiképp szinkronban futó történetek bizonyos csomópontokban találkoznak, keresztezik egymást, hatással vannak egymásra. Bár a regényben megszámlálhatatlanul sok, önmagában is kerek, lezárt történet zsúfolódik össze, ezek nagyrészt három család históriája köré csoportosulnak, egy galíciai származású zsidó, egy morvaországi, Magyarországra települő német és egy alföldi parasztcsalád sorsának bemutatásával. A mozaikszerűen építkező szöveget a tematikus összekapcsolódásokon (a különböző családok tagjai, leszármazottai egymás ismerőse-

ivé, szerelmeivé, barátaivá válnak) túl egy rendkívül erős motivikus-metaforikus háló is összetartja. A más-más szövegkörnyezetben újra meg újra visszatérő mondatok, bekezdések, motívumok – amellet, hogy sorozatos ismétlésük által kitérített jelentőségűvé válnak – egy olyan kapcsolatrendszer rajzolnak ki, mely képes a szöveg koherenciájának biztosítására, arra, hogy a rövidpróza-szerű darabok valódi egységgé álljanak össze. Ezek a vándorló mondatok és motívumok át- meg átszövik, végigtekerik a szöveg testét, hogy minden kontextusban új jelentéstartalommal teljenek meg, mialatt hordozzák magukkal a korábbiakat, rámutatva olyan egyezésekre, illetve párhuzamokra is, melyek a pusztán tematikus kapcsolódásokon keresztül nem feltétlenül válnak láthatóvá. Mint a regény egyik legfontosabb motívuma, egy szereplőtől szereplőig vándorló, indaszerű, levelekből összefonódó karperec: „Az ezüstszalagon levélkék, fonatok indáztak egymásba, mint az összegabalyodott gyökerek, olyan volt az ötvösmunka, mintha a távoli, széles földek valami réges-régi kincséből bukkant volna elő, sok száz évvel ezelőtti, s talán már nem is létező növények fémbe fagyasztott képével.” Ez a centrális elem az említett, szöveget behálózó motívumrendszeren kívül természetesen egyéb sajtáságok metaforájaként is olvasható. A „fémbe fagyasztott kép” például a múlt elbeszélésének, a mimézis lehetőségének kérdésére világít rá. Hogyan állítható meg az idő, hogyan merevithető képekbe a múlt, a megélt események sora? Erre a problémára rendkívül sok utalás található olyan mondatok formájában, melyek egyrészt mindig szervesen kapcsolódnak ahhoz a történethez, történetdarabkához, melyben előfordulnak, másrészt azonban a regény szerveződésének, felépítésének legfontosabb kérdéseire – mintegy metaszövegekként – is reflektálnak. Az emlékezés működéséből szükségszerűen következik, hogy a múltbéli históriák és történetek megörökítése sohasem kizárólag rekonstrukció, hanem – és ezt a regény fent említett önreferenciális mondatai nem győzik hangsúlyozni – konstrukció eredménye is: „Mindegy már, hogy a szó volt előbb, vagy a történet, az emlékezet őrizte meg a múltat, vagy a képzelet építette fel a régi időket.” A „szítaló

idő" belepi a nyomokat, elfedi, elfeledteti a valódi történéseket, így az összes történet, „mint minden történet, értelmezhetetlen és visszahozhatatlan, elmúlt, elszállt, elmerült, és nekünk többé semmi közünk hozzá.” Ennek megfelelően nem alakulhat ki a hagyományos értelemben vett, valahonnan valahová tartó narratíva, hiszen az mindenképpen valamiféle teleologikusságot, egyértelmű jelentésséget, haladási irányt implikálna. Jól meghatározott irány helyett inkább az állandó visszatérés, az örök körforgás (és itt megint felidézhető a karperec önmagába záródó képe) és ismétlődés az, ami az életet (és a szöveget) strukturálja. Az egymás mellett felbukkanó, hol összekapcsolódó, hol széttartó történetek, az erős motivikus háló, a múltéhoz, a történelemhez való viszony mind párhuzamba állítható Mészöly Miklós prózájának sajátjaival, az elbeszélés lehetőségeiről alkotott elképzeléseivel. Az író vezetékneve is szerepel a regényben, és sok jól ismert Mészöly-mondat úszik, ismétlődik a szövegben.

Mindezek mellett a nyelv, az elbeszélői hang, a leírások stílusa is egyértelműen Mészöly szövegeit idézik. Kőrösi könyve sem fél az úgynevezett nagy kérdésektől, az emberi élet legalapvetőbb problémafelvetéseitől, nem tart attól, hogy bölcselkedésével nevéssé válhat, és szerencsére nem is válik azzá. Egyik legnagyobb erénye a regénynek éppen ebben a bátorságban rejlik. Nem a cím alapján esetleg feltételezhető szexualitás lesz az, ami ezt a könyvet szókimondóvá, bátorrá teszi, hiszen a testi szerelem magyar irodalomban jelen levő, némiképp még mindig finomkodó vagy hallgatásba burkolózó paradigmáján nem igazán helyezkedik kívül – és éppen ezért tűnik elhibázottnak és félrevezetőnek a cím, mely pedig mintha épp ezt ígérné –, hanem az érzelmek, a halál és az élet szinte transzcendensnek tűnő kérdéseinek feszegetése. Nem fél a pátosztól, a szentenciaszerű, aforizmaszerűen sűrített megállapításoktól, nem próbál úgy tenni, mintha semmit sem tudna, hiszen sok mindent tud. Kifejezőmódja mindezek ellenére sosem válik patetikussá (sokkal inkább a rezignáltság, egyfajta beletörődő nyugalom jellemzi), bár egyértelműen az irodalmi hagyomány klasszikusan szép, az élő beszédnél jóval stilizáltabb, költői nyelvet használó vonalához sorolható. Esterházy Péter *Mészöly Miklós tündöklése* című esszéjében írja: „...véletlenszerű részletben bizonyosan MM a legnagyobb magyar író, mindent és mindenkit belevéve a *Halotti beszéd*től mondjuk Benedek Szabolcsig. Nagy erőt sugároznak ezek a darabok, fényt, és azonnal, tisztán mutatnak is valamit az irodalomból. Nem azt, miért, minek az irodalom (...) hanem hogy milyen,

milyen is az irodalmi nyelv. (...) minden porcikájában arra figyelmeztet, hogy minden mondat mögé oda kell állni mindenestül: ez különbözteti meg az irodalmi szöveget minden mástól. Mindig, mindenestül.” Nagyjából ugyanez áll Kőrösi Zoltán új regényére is, hiszen nem csupán történetei érdekesekek, hanem akárhol felülte a könyvet, rendkívül szép mondatokra bukkanhatunk, melyek nem tartanak a patetikusságtól és a manapság kifejezetten nem divatos témák feszegetésétől. A *Milyen egy női mell?* nem naiv abban az értelemben, hogy válaszokat talál ott, ahol nem lehet, hogy fix pontokat jelöl ki ott, ahol nem lehetséges, de nem fél föltenni a kínos kérdéseket még akkor sem, ha azokra sok esetben nem adható felelet, hanem csak az erre való képtelenség rezignált beismerése marad.

A könyv egyik legfontosabb témája a szerelem, s nem elsősorban a testi szerelem, hanem a férfi és nő között lehetséges viszonyok minősége, jellemzői, variációi. Van a történetek között egész életen át tartó viszonzatlan szerelem, beteljesült, boldog házasság, folyamatos távollétre épülő kapcsolat éppúgy, mint ahogy az idősebb nő fiatalabb férfi iránt érzett szerelmére, a megcsalásra, a szenvedélyes szerelemre, vagy a szeretóstátusban lét megaláztatásaira és apró örömeire is akad példa. A szerelmet tehát nem egyszerűsíti le, nem idealizálja a szöveg, nem feltételezi, hogy csupán egy, ideális megnyilvánulási módja létezhet, hanem bemutatja majd minden dimenzióját, pozitív és negatív hozadékaival együtt. A különböző történeteket tehát a szerelem motívuma is összeköti, minden kis história egy külön történet, s ennek megfelelően, ezek köré épülnek a regény fejezetei (összesen húsz), melyek címe alatt zárójelben minden esetben egy vagy több név olvasható, mely meghatározza, ki(k)nek a történetébe kapcsolódhat be az olvasó. Feltűnő, hogy e zárójeles nevek között szinte kizárólag csak női nevek szerepelnek. A regény története, illetve történetei ugyanis szinte kizárólag női sorsokon keresztül, a nők szemszögéből kerülnek bemutatásra. Olyan világ ez, melyben a férfiak szinte soha nincsenek jelen – háborúkban és fogolytáborokban esnek el, betegségekben hálnak meg, börtönbe kerülnek, elhagyják otthonukat –, ám épp hiányuknál fogva jelentősek. Nem pusztán nincsenek, hanem hiányoznak, betöltetlen úrként eltűnésük után is tovább léteznek. Az események fókuszában mégis a nők állnak. Az ő életükön, mindennapjaikon, érzéseiken és gondolataikon keresztül ismerjük meg Magyarország történetét a XIX. század közepétől egészen napjainkig. Hasonlóképpen, mint Rakovszky Zsuzsa legutóbbi regényében: egyedülálló nők szemszögéből, s nem felül-

nézetből, hanem a hétköznapi történéseiből összeállva, mintegy alulról ismerünk rá történelmünk eseményeire, elsősorban Budapest (ezen belül is majdnem kizárólag a Kőrösi-szövegek legfontosabb referenciája, Ferencváros) és egy vidéki kisváros helyszínein. Hazánk szíve nagy valószínűséggel női szív – mint ahogy a szerző számára Budapest is nőváros –, hiszen a nők azok, akik a látszat ellenére, és hőstettek híján is biztosítják a megmaradás lehetőségét. A születés, a gyermekek felnevelése az, ami biztosítja a fennmaradást, akár egy haza fennmaradását is. A regény tehát nemcsak szerelmes regényként, hanem történelmi regényként is olvasható, és sok vonatkozásban még a családregény általános sémáinak is megfelelően látszik.

A család, a történelem, de még a szerelem paradigmáin belül is rendkívüli jelentősége van az időnek, s ez a tárgyalt regénynek is jelentős kérdésévé válik. Az idő meghatározása, lényegének, szubsztanciájának kutatása, mint a világot mozgató, illetve rendszerező struktúrájának megértése, a múlt, a jelen és a jövő egymáshoz való viszonyának feltárása egyaránt fontos feladata a szövegnek. Természetesen nem definiálja, hiszen nem is definiálhatja a fogalmat, viszont sok hasonlatot, metaforát, megszemélyesítést alkot, melyek mindegyike az idő más-más aspektusára hívja fel a figyelmet. A történetek elbeszélése egy-egy pillanatra megszakad, hogy ehhez hasonló mondatoknak adjon helyet: „Míntha felhők torlódnának egymásra, gyors és lassabb, elérhetetlen felhők, nem is felhők, maszatos üveglapok, közéjük zárva szikkad az idő.”; „Mennyi por kell ahhoz, hogy mindent, ami valaha fontosnak hatott, a felismerhetetlenségig belepje az észrevétlen szitáló idő.”; „Vajon az idő a múltból igyekszik a jövő felé, mint egy folyó, ami a tenger felé tart? Vagy a jövő jön egyre csak szembe velünk, s mielőtt észrevehetnénk, máris a megfoghatatlan múltba porlik?” S ha a szereplők sorsán keresztül valamiféle implicit elképzelésről mégis képet kaphatunk, akkor az az, hogy nincs más, csak folyamatos jelen. Hasztalan visszafelé, vagy akár előre tekingetni, hiszen a múlt, jelen, jövő közötti határok voltaképpen megfoghatatlanok. S a regény tanúsága szerint mindig éppen akkor a legjobb, amikor megáll, kizökken, egy pillanatra felfüggesztődik

az idő. Az idő, melynek kétségtelen múlását a nők öregedése, testük változása jelzi leginkább. S éppen az idő szükségszerű múlása, a halál elkerülhetetlensége miatt fogalmazódhat meg a szöveg talán leggyakrabban (bár nem mindig pontosan ugyanabban a formában) viszsztatéró mondata: „*Nem arra való az élet, hogy túléljük, hanem hogy átéljük.*” Nem haladni valami felé, közben eltévedni a napokat, hiszen nem a megérkezés a legfontosabb, hanem az út. A jól ismert Mészöly-mondat is rendre előkerül: „*Már nem annyira a cél hajt, mint inkább a konok elhatározás, hogy végig kell menni az úton.*” S valóban, a regény történeteiben nincsen megérkezés, nincs megoldás, nincsen olyan befejezés, mely az előzményeket visszamenőleg jelentéssé tenné. A lezárás a halál, de megoldás, megérkezés valahová, a szöveg sugallata szerint, nem létezik. Mint ahogy a karperec sem egyenes vonal, hanem kör alakjával az örök visszatérés, az újakezdés szimbóluma.

Ha pedig nem a cél, a megérkezés irányítja az életet, akkor mi az, ami ritmust szab neki? „*A szív a títka mindennek. Cuore, amici. A szív és a ritmus.*” A ritmus a szöveg struktúrájában is rendkívül fontos. Nem a szív ritmusa ez, mert nem egyenletes, hanem hol lassuló, hol váratlanul nekiiramodó, hol meg-megálló szakaszok váltakozása. Bizonyos órák és napok eseményei részletesen, lassú hömpölygéssel mesélődnek el, majd egy váratlan ritmusváltás után akár öt-tíz év története sűrűsödik néhány mondatba, aztán egyszer csak megáll az idő, egy-egy mozdulat vagy gesztus szinte állóképpé merevedik. Ezek az elbeszélői ritmusváltások azonban meglehetősen ciklikusan követik egymást, így aztán sosem zavarják a befogadót, hanem egyfajta sajátos ritmus szerint ragadják magukkal. Ez a regény ugyanis valóban magával ragadó, szinte letehetetlen. Nem mondhatni, hogy próbára teszi olvasóját. Bár tanulságai és sok esetben poétikai megoldásai is korszerűek és újszerűek, ezek befogadásához nem szükségesek irreális erőfeszítések. Szerethető, olvasmányos, nehezen felejthető regény, mely indákkal fonja körbe befogadóját, egy olyan szöveg olvasásába, melyet nem túlélni, hanem átélni kell.

Kolozsi Orsolya